

ellifin *Zâdü'l-mütezevvicîn* adlı şerhi yanında İshak b. Hasan ez-Zencânî'nin de bir şerhi vardır.

D) Akaid. 1. *Ahvâlü e'fâli'l-müslimîn*. Müslüman çocukların âhiretteki durumu ile ilgili bir risâledir. 2. *Ziyâretü'l-kubûr* (son yedi risâle ile *Cilâ'ü'l-kutab* adlı eser, müellifin diğer bazı risâleleriyle birlikte bir külliyyat halinde basılmıştır, İstanbul 1280).

E) Tefsir-Kıraat. 1. *Tefsîru sûreti'l-Bakara*. Bakara sûresinin yarısına kadar yapılmış bir tefsir olup daha çok dil kuralları ile ilgili açıklamalarıyla dikkati çekmektedir. Beyzâvî tefsirinden daha üstün olduğu iddia edilmekteyse de ondan daha muhtasar ve daha az meşhurdur. Eser Yaşar Düzenli tarafından tahkik edilmiştir (basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 1989, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). 2. *ed-Dürrü'l-yetîm*. Tecvide ilgili iki varaklık bir risâle olup 974 Cemâziyelevvel başında (Kasım 1566) telif edilmiştir. Eskicizâde'nin (ö. 1243/1827-28) yaptığı tercüme (*Tercüme-i Dürr-i Yetîm*) ve tecvide dair diğer bazı risâlelerle birlikte basılmıştır (İstanbul 1253, 1280; İzmir 1301). Eser bizat müellifi tarafından şerhedilmiştir.

F) Hadis. 1. *Risâle fî usûli'l-hadîs*. Küçük fakat oldukça değerli bir risâledir. Eser Dâvûd-i Karsî tarafından şerhedilmiş (İstanbul 1272, 1288, 1289, 1293, 1314), bu şerh üzerine de Mustafa Şevket Efendi (ö. 1292/1875) ve Yûsuf b. Osman Harpûti (ö. 1292/1875) birer hâşiye yazmışlardır. Dâvûd-i Karsî'nin şerhi ve Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin *Râmûzü'l-e'hadîs*, *Ğarâ'ibü'l-e'hadîs* ile birlikte çeşitli baskıları yapılan eser (İstanbul

1275, 1288, 1314, 1326; Bulak 1303) Sadık Cihan tarafından tercüme edilmiştir (bk. bibl.). 2. *el-Erba'ûn*. İbadetlere dair kırk hadisi ihtiva etmekte olup *Şerhu'l-e'hadîsü'l-erba'în* adıyla bir de şerhi vardır. İlk sekiz hadisi müellifin kendisi, diğerlerini ise Mehmed Akkirmânî (ö. 1174/1760) şerhetmiştir (Tunus 1295; İstanbul 1289, 1316, 1321, 1323). Muhtemelen her ikisinin de "inneme'l-a'mâlü bi'n-niyât" hadisiyle başlaması sebebiyle Brockelmann yanlış olarak bu eseri Nevevî'nin *el-Erba'în*'inin şerhleri arasında zikretmiştir (GAL Suppl., I, 683; II, 674). Eser Mustafa Cemî tarafından *Burhânü'l-müttakîn Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 1290). 3. *Kitâbü'l-İmân ve'l-istihsân* (Atıf Efendi Ktp., nr. 596-597).

Nihal Atsız, İsmihan Sultan Kütüphanesi'nde (nr. 424) kayıtlı nüshasının sonunda telif veya istinsah tarihi olarak Birgivi'nin doğumundan on altı yıl önce sine rastlayan 913 (1507-1508) yılının verilmesinden hareketle *Sihâh-ı Ace-miyye* adlı Farsça-Türkçe sözlüğün, Kâtib Çelebi (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1074) ve Brockelmann (GAL, II, 586; Suppl., II, 657) tarafından yanlışlıkla Birgivi'ye isnat edildiğini ileri sürmektedir. Birgivi'ye *Ravzatü'l-cennât fî usûli'l-i'tikâd* adlı bir eser daha nisbet edilirse de Mahmud Esad Efendi (Seydişehir) tarafından tercüme edilerek yayımlanmış olan (İstanbul 1305) bu eser aslında Bosnalı Hasan Kâfî Akhisârî'nin telifidir (Birgivi'nin eserleriyle ilgili daha geniş bilgi ve ayrıca yazma nüshalar için bk. Nihal Atsız, *İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmet Efendi Bibliyografyası*; GAL, II, 583-586; Suppl., II, 654-658).

BİBLİYOGRAFYA :

Birgivi, *et-Tarikatü'l-Muhammediyye*, İstanbul 1307, s. 72, 75, 92, 182, 215-219; a.mlf., *Şerhu'l-e'hadîsü'l-erba'în*, İstanbul 1304, s. 1-4; Kuşadalı Ahmed Efendi, *Tercüme-i Evrâd-ı Birgiviyye*, Süleymaniye Ktp., Dügümlü Baba, nr. 449, vr. 149^b; Ali b. Bâli, *el-İkdu'l-man-zûm fî zikri e'fâli'l-Rûm*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 2838/3316, vr. 161-163; Atâi, *Zeyl-i Şekâik*, I, 179-181; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, I, 467; Kâtib Çelebi, *Mizânü'l-hak*, İstanbul 1306, s. 121 vd.; *Keşfü'z-zunûn*, I, 54, 117, 183-184, 214-215, 592, 737, 822; II, 1017, 1074, 1111, 1246, 1500, 1546, 1737, 2022, 2036-2037; Abdülğanî en-Nablusî, *el-Hadîkatü'n-nediyye şerhu't-Tarikatü'l-Muhammediyye*, İstanbul 1290, I, 155; G. de Tassy, *Exposition de la foi musulmane de Birkewî traduit du Turc*, Paris 1822; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 1284-1285; *Sicill-i Osmânî*, IV, 121; *Osmanlı Müellifleri*, I, 253-256; Serkis, *Mu'cem*, I, 610-611; Mehmed Ali Aynî, *Türk Ahlakçıları*, İstanbul 1939, I, 105; Brockelmann, GAL, II, 582, 583-586; Suppl., I, 645, 683, 742; II, 654-658, 674; *İzâhu'l-mek-nûn*, I, 2, 427, 442; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 252; H. Laoust, *Les Gouverneurs de Damas sous les Mamlûks et les Premiers Ottomans*, Damas 1952, s. 188; Karatay, *Arapça Basmalar*, II, 434-437; Esat İleri, *İmam-ı Birgivi*, İzmir 1954, s. 3; Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, İstanbul 1954, s. 77, 243, 260-264; Zirikli, *el-A'lâm*, VI, 286-287; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IX, 123-124; Muhammed Cemâleddin eş-Şurbaçî, *Kâ'im bi-evâ'ili'l-matbû'ati'l-'Arabîyyeti'l-mahfûza bi-Dâri'l-Küttüb*, Kahire 1383/1963, s. 27, 47, 83, 104, 153; Nihal Atsız, *İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmet Efendi Bibliyografyası*, İstanbul 1966; Özge, *Katalog*, I, 121, 178; II, 663; III, 1341; Emrullah Yüksel, *Les Idées Religieuses et Politiques de Mehmed al-Birke-wî (929-981/1523-1573)* (doktora tezi, Paris 1972); Bîlmen, *Tefsir Tarihi*, II, 650-651; Ahmet Turan Arslan, *İmam Birgivi ve Arapça Tedrisatındaki Yeri* (doktora tezi, 1981), MÜ İlahiyat Fakültesi; *Fihrisü'l-matbû'ati'l-Türkiyyeti'l-Osmâniyye*, Kahire 1982, I, 51, 61, 84, 88-89, 95, 107, 128, 260; Sadık Cihan, "Muhammed b. Pir Ali Birgivi ve Risâle fî Usûli'l-Hadîs'in Tercümesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Samsun 1987, s. 55-76; Kasım Kufralı, "Birgivi", *İA*, II, 634-635; a.mlf., "Birgivi", *EI²* (İng.), I, 1235; Hasan Aksoy, "Birgivi (Birgili) Mehmed Efendi", *TDEA*, I, 447.

EMRULLAH YÜKSEL

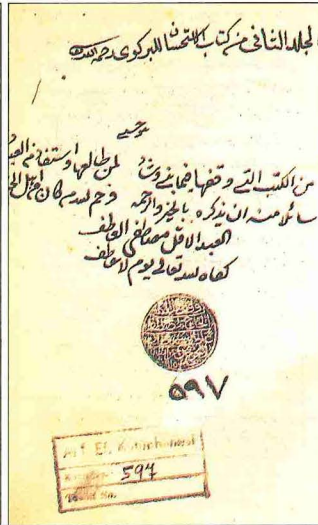
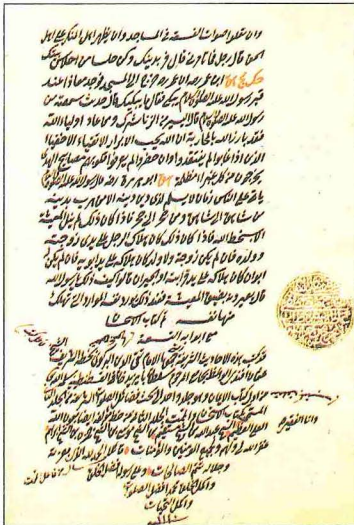
BİRİERİS

(BİRARİS)

Medine'de

Kubâ Mescidi'nde
Hz. Peygamber'in mührünün
düşüp kaybolduğu kuyu.

Birgivi'nin
*Kitâbü'l-İmân
ve'l-istihsân*
adlı eserinin
II. cildinin
unvan sayfası ile
son sayfası
(Atıf Efendi
Ktp., nr. 597)

Mescidi'ne gittiği zaman Erîs Kuyusu'ndan su içer, abdest alır ve ayaklarını kuyuya sarkıtarak dinlenirdi. Kuyu başında serinlendiği bir gün kendini ziyarete gelen Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı burada cennetle müjdelemiştir. Hz. Osman, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'den sonra kendine itikal eden, üzerinde "Muhammed Resûlullah" yazısı bulunan ve Hz. Peygamber'den beri hilâfet mührü olarak kullanılan gümüş yüzüğü bu kuyuya düşürmüştür (30/650). Kuyunun bütün suyunun boşaltılmasına ve üç gün aranmasına rağmen mühür bulunamamıştır. Bu hadise dolayısıyla meşhur olan bu kuyuya "Bi'rü'l-hâtem" de denilir.

Evliya Çelebi kuyudan tulumbalarla su çekilerek havuzlara verildiğini ve oradan da yanındaki bahçenin sulandığını kaydeder. Eyyüb Sabri Paşa 19 arşın (yaklaşık 12 m.) derinlikteki kuyunun su seviyesinin 4 arşın olduğunu ve üzerinde bir yapı bulunduğunu, ayrıca Kubâ Mescidi tarafında bir namazgâhın mevcut olup mihrabında, "Rûz ü şeb kılssa aceb midir ziyâret ins ü cân / Bi'r-i hatm-i hâtem-i Peygamberândır bu mekân" beytinin yazılı olduğunu zikreder. Bi'rierîs'in Kubâ Mescidi'nin kuzeybatısında 200 m. mesafede bulunduğunu söyleyen İbrâhim Rifat Paşa, kuyu yanındaki bahçenin Osmanlı Sadrazamı Mehmed Paşa'nın vakfi olduğunu söyler.

Osmanlı Devleti zamanında kuyu üzerinde yaptırılan kubbe ile yanındaki namazgâh daha sonraki devirlerde yıkılıp ortadan kalktığı gibi 1970'li yıllarda kuyunun suyu da tamamen çekilmişti. Yerinde yaptırılan tesbitlere göre bugün genişletilerek yeniden inşa edilen Kubâ Mescidi'nin batı duvarına tahminen 25-

30 m. mesafede bulunan kuyunun buradan geçen yolun altında kaldığı anlaşılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Libâs", 46, 50, 55, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebi", 5; Müslim, "Libâs", 54, 55, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 29; İbn Sa'd, *et-Tabâkât*, I, 473, 477; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 2856-2858; Bekrî, *Mu'cem*, I, 143-144; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 298; Firûzâbâdî, *el-Megâribü'l-mü'tâbe ft me'âlimi'tâbe* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 25-29; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ*, II, 119-124; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 657-658; Mir'âtü'l-Haremeyn, II, 1064-1068; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 398-399; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 407-408; Abdülkuddûs el-Ensârî, *Âşârü'l-Medîneti'l-münevvere*, Medine 1393/1973, s. 241-243.

MUSTAFA FAYDA

Bİ' RİMAÛNE

(بِرْمَعُونَة)

Yetmiş kadar sahâbînin
şehid edildiği olay
(Safer 4/Temmuz 625)
ve bu olayın geçtiği yer.

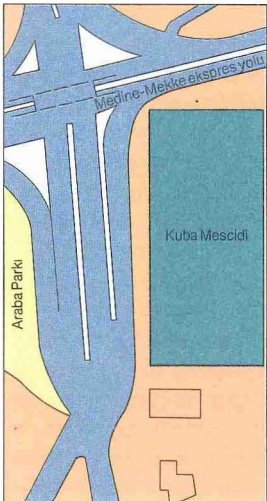
Hicretin 4. yılı başlarında Âmir b. Sa'saa kabilesi reisi Ebû Berâ Âmir b. Mâlik Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'i ziyaret etti ve ondan İslâmiyet hakkında bilgi aldı. Kendisi müslüman olmakla beraber Hz. Peygamber'den kabilesine İslâm'ı anlatacak bazı kimseleri göndermesini rica etti. Ancak Hz. Peygamber'in, gönderilecek davetçilerin bir tehlike ile karşılaşmasından endişe duyduğunu ifade etmesi üzerine Ebû Berâ onların emniyetini garanti etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem bir müddet sonra, çoğu Ensara mensup olan, İslâmiyet'i ve Kur'an-ı Kerîm'i iyi bilen ve ehl-i Suf'e'den olan yetmiş kadar kurrâyî adı geçen kabile halkına İslâmiyet'i tanıtmak ve Kur'an'ı öğretmekle görevlendirdi. Sayıları hakkında çeşitli rakamlar verilen, ancak sahih rivayetlere göre yetmiş kişi oldukları anlaşılan bu heyete ensardan Münzir b. Amr el-Hazrecî'yi başkan tayin etti. Ayrıca kabile ileri gelenlerine hitâben bir de mektup yazdı. Bir rivayette göre bu heyet Ri'l, Zekvân, Usayye ve Lihyân boylarının düşmanlarına karşı Hz. Peygamber'den yardım istemeleri üzerine onlara gönderilmiştir (Buhârî, "Megâzî", 28).

Uhud Gazvesi'nden dört ay sonra, safer ayı başlarında (Temmuz 625) Medine'den yola çıkan heyet bir süre sonra Bi'rîmaûne denilen yerde konakladı. Maûne, Medine-Mekke yolu üzerinde Benî

Âmir ile Benî Süleym'in oturduğu top-
raklar arasında bulunan bir kuyu olup Benî Süleym'e daha yakındı. İslâm heyeti kuyunun yanındaki mağarada istirahat çekildi ve içlerinden Harâm b. Milhân adlı sahâbî Hz. Peygamber'in mektubunu Âmir b. Sa'saa kabilesinin reisine götürmekle görevlendirildi. Bu sırada heyeti davet eden Ebû Berâ'nın öldüğüne dair bir şâyia çıktı. Bu sebeple olmalıdır ki Harâm b. Milhân Hz. Peygamber'in mektubunu Ebû Berâ'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl'e verdi ve yanındakileri İslâm'a davet etti. Baştan beri İslâmiyet'e ve Hz. Peygamber'e karşı kin besleyen Âmir b. Tufeyl, Resûlullah'ın mektubunu açıp okumadığı gibi konuşmakta olan elçiyi arkadan mızrakla öldürttü. Onu kendisinin öldürdüğü de rivayet edilir. Daha sonra Bi'rîmaûne'de bulunan İslâm heyetine saldırmak üzere kabile halkını tahrik etti. Ancak Ebû Berâ heyettekilerin hayatını garanti altına aldığını önceden ilân ettiği için halk Âmir b. Tufeyl'in saldırı teklifini reddetti. Bunun üzerine Âmir b. Tufeyl, aralarında dostluk bulunan Benî Süleym kabilesinin Ri'l, Zekvân ve Usayye kollarına başvurdu. Bedir'de müslümanlara esir düşüp Hz. Peygamber'in emriyle öldürülen Tuayme b. Adî b. Nevfel'in öz dayısı olan ve yeğeninin intikamını almak isteyen Ri'l reisi Enes b. Abbas derhal harekete geçti. Bunun için sadece kendi boyunu değil, hem Benî Âmir'le hem de Mekke'deki Benî Nevfel ile ittifakı bulunan Süleym'in diğer kolları Zekvân ve Usayye'yi de harekete geçirdi.

Kısa sürede bu ailelerden toplanan silâhlı gruplar, Bi'rîmaûne'de beklemekte olan ve gelişmelerden habersiz bulunan müslümanlara saldırdılar; ağır yaralı olduğu için öldüğü sanılıp bırakılan Kâ'b b. Zeyd en-Neccârî ile olay sırasında kafilenin develerini otlatmakta olan Münzir b. Muhammed ve Amr b. Ümeyye ed-Damrî hariç hepsini şehid ettiler. Bu iki sahâbîden Münzir b. Muhammed arkadaşlarının başına gelenlere tahammül edemeyerek müşriklere saldırdı ve o da şehid edildi. Esir alınan Amr b. Ümeyye ise Mudar kabilesine mensup olduğunu söyledi ve Âmir b. Tufeyl tarafından annesinin bir köle âzat etme adağını yerine getirmek için serbest bırakıldı.

Hadiseyi vahiy yoluyla öğrenerek ashabına haber veren Hz. Peygamber, hiçbir felâket karşısında hissetmediği dere-

Bi'rierîs'in
tahmini yerini
gösteren plan